

*Technological, Social and Economic Matters* (ICSF 2020). E3S Web of Conferences 208: 09039. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202020809039>.

5. Holovnia, Yuliia, Oksana Dobrostan, and Artem Irkha. 2023. "Vplyv dydzhytalizatsii na vedennia vykladatskoi diialnosti u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy: ohliad kliuchovykh problem ta shliakhy yikh podolannia" [The Impact of Digitalization on Teaching in Higher Education Institutions of Ukraine: An Overview of Key Problems and Ways to Overcome Them]. *Akademichni vizii, Academic Visions* 19. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7954515>.

6. Ordenov, Serhii. 2018. "Arkhaizatsiia hlobalizovanoho sotsiumu v informatsiinu dobu" [Archaization of Globalized Society in the Information Age]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 2 (28): 54–64. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.28.13373>.

7. Parshyna, Olena, Margarita Parshyna, Tetiana Chumak, and Liudmyla Yarmolenko. 2024. "Vplyv konfliktiv na stan mizhnarodnoi bezpeky ta shliakhy vrehuliuivannia heopolitychnoi napruzhenosti" [The Impact of Conflicts on International Security and Ways to Resolve Geopolitical Tensions]. *European Vector of*

*Economic Development* 1 (36). <https://doi.org/10.32342/2074-5362-2024-1-36-6>.

8. Skyba, Oksana. 2023. "Mova naukovykh komunikatsii v informatsiinom suspilstvi: sotsialno-filosofskyi aspekt" ["The Language of Scientific Communication in the Information Society: Socio-Philosophical Aspect"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 2 (36): 102–110. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.2.18110>.

9. Sukhova, Nadiia. 2023. "Rol transformatsii movy komunikatsii v osviti liudyny tsyvrovoi ery" ["The Role of the Transformation of Communication Language in the Education of a Human of the Digital Age"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia: Zbirnyk naukovykh prats* 2 (38): 100–105. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.2.18122>.

10. Voronkova, Valentyna, Vitalina Nikitenko, Hennadii Vasylichuk, Yurii Kahanov, and Nataliia Metelenko. 2024. "Didzhytalizatsiia komunikativnoho prostoru ta komunikativnoi osobystosti: Transformatsiia suspilstva, ekonomiky, liudyny" ["Digitalization of the Communicative Space and Communicative Personality: Transformation of Society, Economy, and Human"]. *Humanities Studies: Collection of Scientific Papers* 19 (96): 19–32. Zaporizhzhia: Publishing House "Helvetica." <https://doi.org/10.32782/hst-2024-19-96-02>.

H. Kleshnia

#### THE COMMUNICATIVE SPACE OF EDUCATION IN THE INFORMATION SOCIETY

**Introduction** The growing use of social networks, digital media, and other online platforms has profoundly reshaped modes of communication and perception of information. These shifts begin at the earliest stages of consciousness development in childhood and influence the formation of personal identity. Information and communication technologies (ICT) not only transform the methods of teaching and communication, but also alter the very foundations of worldview formation and personal development. These technologies offer new modes of perceiving reality and foster innovative approaches to problem-solving. In this context, the virtualization of the educational communicative space follows two alternative trajectories: the first is an attempt at mimicry, in which the educational system merely adapts to new digital realities; the second envisions the evolution of the educational environment into an ergonomic and highly flexible space, aligned with the learner's individual needs. **The aim and tasks** are to comprehend the communicative space of education within the context of the information society, define potential directions, and outline prospects for education as a domain of personal development. **Research methods** include general scientific methods (analysis, synthesis, and generalization) as well as the anthropological (M. Buber, H. Woolf) and axiological (A. Clark, B. Skinner, J. Hazard) approaches. These have enabled the conceptual understanding of the communicative space of education and the identification of its influence on the formation of the modern individual. **Research results.** It has been demonstrated that informatization has penetrated all spheres of social existence, significantly affecting communication processes, which now largely depend on the Internet and ICT. At the same time, the information society exerts a reverse influence on human social functions by depersonalizing interaction and contributing to the decline of students' social or soft skills in higher education. In turn, this requires a renewed understanding of the changes in the biosocial nature of the human being. **Discussion.** In the context of transformative changes in technogenic civilization, scientific and pedagogical experience of recent years has highlighted the importance of maintaining the development of thinking rather than focusing solely on the transmission of information. With the advancement of ICT and the Internet, access to information and knowledge is no longer the central issue of the educational process. Instead, the emphasis shifts toward teaching individuals to think, as thinking serves as the mechanism for generating new knowledge. In this regard, the preservation of worldview, closely linked to the capacity for thinking, becomes a key focus of higher education as it undergoes transformation in the digital age. **Conclusions.** The information society exerts a transformative influence on the social functions of the individual, contributing to the depersonalization of interpersonal communication and the erosion of social, so-called soft skills among students in higher education. These shifts necessitate a renewed philosophical reflection on the evolving biosocial nature of man in the context of digital modernity.

**Keywords:** anthropological dimension of communicative processes, digital education, information society, communicative space of education.

DOI:

УДК 316.7(477)(045)

О. А. Матюхіна

#### НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УТВЕРДЖЕННЯ В УМОВАХ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Державний університет «Київський авіаційний інститут»  
e-mail kievfilozofia@gmail.com; ORCID -0000-0003-2789-0237

**Анотація.** Утвердження національної ідентичності в сучасному глобалізованому світі виступає як відповідь на виклик мультикультуралізму. Одним з факторів утвердження національної ідентичності виступає формування національного комунікативного простору. В статті окреслюються ключові аспекти розвитку національного комунікативного простору в умовах сучасного суспільства. Наголошується на важливості діалогу з традиційною культурою, її творчого засвоєння для оптимального включення українського суспільства в процеси глобалізації при збереженні власної національної ідентичності.

**Ключові слова:** мультикультуралізм, національна ідентичність, комунікативний простір, українська культура, традиційна культура.

## Вступ

Однією з тенденцій сучасного глобалізованого світу є розвиток мультикультуралізму. Найбільш інтенсивно ці процеси проявляються в країнах Західної Європи та Сполучених Штатах Америки. Розвитку мультикультурного суспільства сприяють високий рівень розвитку демократії, толерантність. Мультикультуралізм сприяє формуванню громадянського суспільства і поглибленню процесів демократизації. Україна є кандидатом на членство в ЄС і у своїй політиці повинна враховувати напрями розвитку європейської спільноти. Серед них важливе місце посідає мультикультуралізм.

«Сучасні тенденції глобалізації та уніфікації світового простору, в тому числі культурного, інформаційного, духовного, різке зростання міграційних потоків у світі спричиняють посилення культурно-етнічної взаємодії як ззовні, так і всередині країни. В таких умовах гармонійне співіснування культурного різноманіття та формування міжкультурного діалогу потребують вдосконалення і трансформації на засадах демократизму, толерантності, плюралізму державної політики та публічного управління в нашій країні. Такі зміни може забезпечити політика мультикультуралізму, яка, з одного боку, створить фундамент для включення українського суспільства у сучасні світові процеси, а з іншого – забезпечить збереження національної самобутності, ідентичності та формування ефективної державної етнонаціональної політики» (Краснопольська 2021). Краснопольська слушно наголошує, що політика мультикультуралізму нерозривно пов'язана з політикою протекціонізму по відношенню до національної культури. Мультикультуралізм є викликом сучасного етапу розвитку світової цивілізації. Він передбачає як поглиблення взаємодії, інтеграції різних культур, так і розвиток національних культур, збереження національної ідентичності. В умовах глобалізації стрімкі процеси інтеграції, інформатизації сприяють розмиванню національної ідентичності. Тому тільки народ із розвиненою національною культурою та усвідомленням власної національної ідентичності здатний стати суб'єктом світового мультикультурного процесу. Особливого значення в сучасних умовах набуває збереження, усвідомлення національної ідентичності. «Національна ідентичність виступає як визнання народом самого себе; знання і повага історії; національної культури, території, усвідомлення народом своїх особливих рис, розуміння членами національної групи своїх інтересів, прагнень, цілей, ідеалів, потреб» (Мовчан 2015). В умовах глобалізації її роль та значення у суспільстві зростають. У статті «Міжкультурна комунікація і толерантність перед лицем глобальних загроз» Дротянко наголошує, що в умовах посилення тиску глобалізації зростає бажання народів зберегти власну культурну ідентичність (Дротянко 2020, 20).

Важливою складовою національної ідентичності є почуття колективної приналежності до конкретної національної культури. Національна культура, як

система звичаїв, традицій, духовних, матеріальних цінностей стає засобом впорядкування та організації життя спільноти. Природно, що на засадах національної культури відбувається формування комунікативного простору. В умовах сучасного світового мультикультурного суспільства формування і підтримання комунікативного простору національної культури є важливою умовою збереження ідентичності.

## Мета дослідження

Метою дослідження є осмислення комунікативного простору української культури як засобу утвердження національної ідентичності в соціальному та особистісному вимірах. Окреслення його особливості в сучасних умовах, здатності надавати адекватні відповіді на міжцивілізаційні виклики.

## Методологія дослідження

Для досягнення поставленої мети використується культурно-історичний методологічний підхід, історичний та логічний методи. Також характер дослідження зумовив звертання до структурно-функціонального методу і таких загальнонаукових методів як аналіз та синтез, методи історизму, аналогії та ін.

## Результати

Інтенсифікація процесів глобалізації, мультикультуралізму відповідно до законів діалектики викликає інтенсифікацію процесів утвердження національної ідентичності. «Національна спільність ідентифікується на основі культурних ознак, і вони передують усім іншим критеріям ідентифікації: релігії, династіям чи економічним інтересам. Національна культура як система певних матеріальних і духовних цінностей, сукупність форм життєдіяльності, характерних для конкретного народу, етносу, виступає своєрідним генератором життя, упорядником життєвого хаосу, де національне – це структурований упорядкований лад» (Козловець 2009). Німецький філософ К. Хюбнер у праці «Нація: від забуття до відродження» наголошує на взаємозв'язку особистості та національної ідентичності. Національна самоідентифікація виступає важливою складовою самосвідомості особистості. Національна ідентичність виступає як стійка система поглядів, історичних регулятивних систем, якими керуються у своїй діяльності як нація загалом, так і окремі її представники (Див. Hübner).

Одним із провідних аспектів національної ідентифікації є формування і підтримання відповідного комунікативного простору. Л. Литвинова пише: «Констатовано, що універсальні гуманістичні цінності виступають беззаперечною підставою для формування та розвитку універсального комунікативного простору на засадах «волі до взаєморозуміння», без якої неможливо людське існування. Для розвитку взаємодії і розширення розуміння необхідне визнання системоутворюючих цінностей культури людської взаємодії, у яких міститься вся повнота ціннісного світу, цінностей діалогу в умовах ускладнення та збагачення комунікатив-

ного простору сучасного соціуму» (Литвинова 2019). Засади комунікативного простору української культури закладалися представниками української культури ще з II половини XVI століття. Своєю творчістю митці XVII-XIX століть створювали і поширювали комунікативний простір, в якому формувалась і утверджувалась національна ідентичність. Особливо цей процес прискорився в кінці XIX - початку XX століття. «Саме в цей період сформувався такий комунікативний простір суспільства, що став підставою самовизначення українців як модерної політичної нації. В кінці XIX ст. в Україні відбувався процес національного відродження, самоусвідомлення нації як політичного суб'єкта. Важливим аспектом національного відродження було не просто відродження, а формування модерного простору української культури» (Матюхіна 2021, 122). В цей період, завдяки зусиллям науковців і митців поєдналися комунікативні простори традиційної та модерної культур. Це забезпечило міцне підґрунтя національної ідентичності.

Процеси глобалізації в Україні в кінці XX - початку XXI століть супроводжуються поширенням масової культури, інтенсифікацією процесів мультикультурізації. Синхронно відбувається процес утвердження та розвитку національної ідентичності. Цьому сприяло національно-культурне відродження після досягнення незалежності. Якщо звернутись до комунікативного простору, то мультикультуралізм зустрівся з розвиненим комунікативним простором української культури. Стійкість його була зумовлена тривалим історичним розвитком, тісним зв'язком з комунікативним простором традиційної культури. Це зумовило збагачення національного комунікативного простору надбаннями світової культури інформаційного суспільства. Зокрема потрібно зазначити такі нові шляхи утвердження національної ідентичності, як фестивалі, сучасні комунікативні технології та етнодизайн.

«При виникненні в суспільстві потреб національної самоідентифікації відбувається переосмислення, звернення до культурної спадщини народу. Звернення до самоідентифікації обумовлюється розвитком суспільства, його реакції на зміни в демографічній ситуації цьому сенсі і етнодизайн, як одна з форм осмислення людством навколишнього середовища, не стоїть осторонь, а допомагає у розв'язанні соціокультурних проблем» (Махмудов 2024, 38). В умовах сучасних інтеграційних процесів, етнодизайн є ефективним засобом національного самоутвердження. Поруч з образотворчим мистецтвом, театром, кіно він візуалізує цінності, сенси національної культури. Етнодизайн включає ці цінності, сенси в процес повсякденного буття як суспільства, так і окремої людини. Важливу роль відіграє етнодизайн в оформленні міського простору. Використання національної символіки, форм, кольорів у святковому оздобленні міст, використання форм та образів української культури в плакатах, дизайні приміщень створює простір культури з відповідними сенсами, забезпечує повноцінне функціонування національного комунікативного простору. Він надає національний вимір комунікативному простору міста.

В кінці XIX - початку XX століття суттєвий вклад у створення національного комунікативного простору

робили архітектори, скульптори, живописці, діячі театру. Зараз, поруч із ними, значну роль відіграють творці масових театралізованих свят, фестивалів, дизайнери. Помітне місце у візуалізації сенсів, символів, образів традиційної культури займають музеї народної архітектури. Вони не тільки популяризують надбання традиційної культури, але й збагачують ними сучасну повсякденність. В просторі музеїв відтворюються традиційні свята, календарні і родинні обряди, в повноті їхнього аудіовізуального символічного коду. Глядачі залучаються в комунікативний простір традиційної культури. Водночас організатори театралізованих свят у музеях збагачують їх надбаннями культури сучасної. Традиційні народні свята в незалежній Україні вийшли за межі скансенів. Під час Різдва, Великодня, Зелених свят традиційні обряди відтворюються в просторі сучасних міст, з врахуванням його специфіки.

Вже в перші роки незалежності святкування Різдва за народними українськими звичаями охопило площі, вулиці, парки міст. Стало традицією оформляти міста до свят Різдва, Великодня з використанням символів, орнаментів, образів народної культури. «У культурному просторі сучасної України дедалі більшого поширення набувають фестивалі, у найрізноманітніших формах і масштабах. І це явище є цілком закономірним, адже належна організація фестивалів дає можливість використати їхній потенціал для вирішення проблем міжкультурної комунікації, подолання кризи духовних цінностей, естетичного виховання, організації дозвілля тощо. Фестивалі спрямовані на створення позитивної творчої атмосфери, єднання навколо актуальних проблем сучасності. Функції фестивалів: освітня, виховна, агітаційна, комунікативна, інформаційна, аксіологічна тощо. Слід виділити етико-соціальний аспект фестивалю, який полягає в гуманізації суспільства, його морально-етичному вихованні та формуванні» (Дем'янюк 2020). Фестивалі супроводжуються народними гуляннями, виступами народних колективів, конкурсами. Можна згадати історичне арт-шоу «Ніч в Луцькому Замку», історичний фестиваль «Форпост» в Кам'янці Подільському, етнографічний фестиваль «Петрівський ярмарок» в м. Чернівці та багато інших. Під час цих фестивалів оживають сторінки історії, глядачі стають учасниками обрядів, походів, розваг, майстер-класів.

Так збагачується національний вимір простору сучасного міста. Яскравий, лудичний характер, трансформація традиційної обрядності з врахуванням сприйняття сучасної людини сприяють утвердженню цінностей, категорій, сенсів національної культури в суспільному та індивідуальному комунікативному просторі.

Свята, фестивалі супроводжуються ярмарками виробів народних майстрів, майстер класами з традиційних ремесел, кулінарії. Їхня популярність є одним із проявів інтенсифікації процесів національної самоідентифікації в особистій самосвідомості. К. Хюбнер, Г. Блумер, Т. Лукман і багато інших європейських науковців підкреслювали, що в умовах мультикультуралізму активізуються процеси особистісної національної самоідентифікації. Ці тенденції в сучасному українському суспільстві вже

з кінця ХХ століття стали предметом уваги українських культурологів. Твори народних майстрів у цьому контексті набувають не тільки естетичного, ужиткового, але й символічного вимірів. Елементи традиційної національної культури в особистому просторі виступають як спосіб маніфестації власної ідентичності. Сучасні українські дизайнери своїми розробками допомагають проявити національну ідентичність в особистому просторі. Етнотдизайн проявляється в проектуванні меблів, інших речей щоденного вжитку з використанням національних форм, колористики, символіки. Їхні напрацювання сприяють переходу від фрагментарності до цілісності у формуванні індивідуального побутового національного простору.

Успіх різноманітних майстер класів, курсів вишивки, народної кулінарії, ковальства, гончарства тощо свідчить, що все більш людей, особливо молоді, прагнуть стати не лише споживачами, але й творцями саме витворів народного мистецтва. В цьому знаходить свій вияв установка на особистісний самовияв у просторі національної культури. Людина в процесі утвердження своєї національної самоідентифікації залучається в творення комунікативного поля національної культури. Нові можливості для самореалізації в цьому напрямі створює Інтернет. Він традиційно сприймається, перш за все, як могутнє знаряддя глобалізації, мультикультуралізму. Водночас Інтернет виступає як засіб розвитку саме особистісної національної ідентичності. М. Абисова відмічає, що в умовах сучасного інформаційного суспільства «криза традиційної, фундаменталістської ідентичності супроводжується і конструктивними потенціями формування нової ідентичності...» (Абисова 2024, 32). Інтернет робить доступним, особливо в складних умовах війни, багатство надбань української культури: творів митців художньої культури, кіно, наукових праць. Завдяки відеоматеріалам, представленим у You Tube, можна ознайомитись із багатьма традиційними святами, обрядами, хоча б віртуально долучитись до фестивалів, театралізованих свят. Багато підписників мають онлайн класи народного ужиткового мистецтва. Українські дослідники звертають увагу на помітний розвиток у сучасному Інтернет просторі українського сегменту. Достатньо згадати науково-практичну конференцію «Традиційна культура в умовах глобалізації: нові вектори розвитку», що відбулась у червні 2023 року в Харкові. Учасники обговорювали різноманітні аспекти популяризації, поширення традиційної культури засобами сучасних комунікативних технологій. С. Доценко пише: «Збереження та поширення культури за допомогою імперсивних технологій є важливим аспектом культурної сфери. Це передбачає використання передових технологій для захисту та обміну культурними артефактами та традиціями. Вони можуть забезпечити глибоку та змістовну взаємодію з контентом, роблячи їх особливо корисними в освітніх цілях» (Доценко 2023, 60).

### Обговорення

Глобалізаційні процеси в сучасному світі призводять до протилежних взаємопов'язаних

процесів: мультикультуралізму та утвердження національної ідентичності як на державному, так і на особистому рівнях. Феномен національної ідентичності перебуває в центрі уваги багатьох західних та вітчизняних вчених. А. Гідденс, К. Поппер, Ю. Хабермас розглядають національну ідентичність у контексті ідентичності особистості («Самості» у К. Поппера, «Я-ідентичності» у Ю. Хабермаса). Треба відмітити, що Ю. Хабермас наголошує на єдності особистості та соціальної ідентичності. Х. Абельс, Г. Блумер, Дж. Йінгер, Т. Лукман, М. Хрох та інші трактують національну ідентичність як соціально-особистісний феномен. З позицій символічного інтеракціонізму людина набуває ідентичності як представник групи з визначеною культурною та політичною спільністю, що історично склалась. Національна ідентичність набувається особистістю раз і назавжди. Вона розуміється вченими як незмінна риса особистості самототожності, яку людина прагне утвердити і реалізувати в суспільному житті. Складовими ідентичності виступають рефлексія, пам'ять, перш за все історична, усвідомлення і переживання спільності. Питання, що стосуються проблеми національної ідентичності та шляхів її реалізації розглядаються в працях вітчизняних вчених.

Проблемі національної ідентичності в умовах глобалізації присвячена фундаментальна праця М. Козловця «Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації». Також проблеми збереження та утвердження національної ідентичності в умовах сучасного інформаційного суспільства розглядаються в працях Н. Кушакової-Костицької, О. Лановенка, Н. Шайди, О. Шевченка та інших; у колективних працях «Українська політична нація: генеза, стан, перспективи», «Спільна ідентичність громадян України: особливості і проблеми становлення», матеріалах Всеукраїнських та Міжнародних конференцій. В працях А. Бистрова, О. Гриценко, А. Кулешова, В. Тишкова досліджується феномен культурного простору, його зв'язок з утвердженням національної ідентичності як у минулому, так і в сучасному світі. Філософське осмислення засад розвитку та становлення національного культурного простору України здійснено в докторській дисертації О. Степанової («Національний культурний простір України: концептуальні засади розвитку і становлення»). На особливій ролі культурних осередків формуванні культурного простору наголошував відомий український філософ М. Попович.

### Висновки

Мультикультуралізм у сучасному світі сприяє не тільки космополітизації, поширенню денаціоналізованої масової культури, але й активізації процесів національної самоідентифікації. «Національні культури... є і залишатимуться надалі дуже важливими джерелами етичної та політичної мотивації... Більше того, новітні електронні мережі комунікації та інформаційні технології, що нині поширюються світом, сприяють поживленню й посиленню традиційних форм національного життя, зміцнюючи їхній вплив» (Held D. and McGrew 2007).

Утвердження і розвиток національної ідентичності притаманне сучасному українському суспільству. Основу ідентичності складає українська культура. «Кожна національна культура є самобутнім життєвим світом, у ній закодовані спосіб світосприймання та світорозуміння даної нації, в цьому сенсі вона містить у собі самобутній світогляд даного народу. Національна культура є тим кодом, що відкриває таємницю нації, творить портрет даного народу, в якому неповторно відображається весь його досвід» (Калакура, 2015). Провідні риси української культури знайшли свій вираз і закріпились в її символічному світі. І в умовах, коли перед Україною поставали і постають все більш і більш складні цивілізаційні виклики, українська культура дає можливість сформулювати адекватні відповіді. Вона породжує і зберігає національний комунікативний простір. Сучасні комунікативні технології, зокрема Інтернет, стали одним із засобів його утвердження в сучасному мультикультурному світі. Національний комунікативний простір в сучасному суспільстві виступає основою утвердження національної суспільної та особистої ідентичності в умовах сучасних процесів глобалізації та мультикультуралізму.

### Список літератури

1. Held D. and McGrew A. *Globalization/Anti-Globalization: Beyond the Great Divide*. Cambridge: Polity Press, 2007. 283 p.
2. Kurt Karl Rudolf Hübner *Das Nationale. Verdrängtes, Unvermeidliches, Erstrebenswertes*. Accessed February 22, 2025. <https://philpapers.org/rec/HBNDNV>.
3. Абысова М. До проблеми ідентичності в умовах постмодерну. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія, Культурологія*. № 1(39). 2024, С. 29-33. DOI: 10.18372/2412-2157/39/18447
4. Дем'янюк М. Фестиваль як форма культурно-дозвілєвої діяльності в місті Хмельницькому.
5. Доценко С. Використання імперсивних технологій для популяризації зразків традиційної культури в умовах глобалізації. Традиційна культура в умовах глобалізації: нові вектори розвитку. Матеріали науково-практичної конференції (29–30 червня 2023 року). Харків, 2023. 336 с.
6. Дротянко Л. Г., Ягодзінський С. М. Міжкультурна комунікація і толерантність перед лицем глобальних загроз. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія, Культурологія. Збірник наукових праць*. № 1(31). 2020, С. 15-21.
7. Калакура Я. С. Рафальський О. О., Юрій М. Ф. Українська культура: цивілізаційний вимір. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
8. Козловець М. А. *Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації*. Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с
9. Краснополяська Т. М. Мультикультуралізм як фактор демократичного розвитку суспільства.
10. Литвинова Л. В. До питання наукового осмислення поняття комунікативного простору: сучасний стан та аналіз концепцій.
11. Матюхіна О. А. Комунікативний простір української культури кінця XIX-початку XX століття як фактор розвитку національної самосвідомості. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія, Культурологія: Збірник наукових праць*. 1(33). 2021, С. 122-126.
12. Махмудов І. Теорія і практика розвитку українського етнодизайну. Етнодизайн у контексті відродження національної ідентичності та європейської інтеграції. Зб.наук. праць кн 1 Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. 371 с.
13. Мовчан П. П. Зміст поняття «Національна ідентичність: теоретико-методологічний аспект. Інвестиції: практика та досвід. Вид ТОВ «ДСК-центр».

### References

1. Held, David, and Anthony McGrew. 2007. *Globalization/Anti-Globalization: Beyond the Great Divide*. Cambridge: Polity Press.
2. Hübner, Kurt. n.d. *Das Nationale – Verdrängtes, Unvermeidliches, Erstrebenswertes*. Accessed February 22, 2025. <https://philpapers.org/rec/HBNDNV>.
3. Abysova, Mariia. 2024. "Do problemy identychnosti v umovakh postmodernu" ["On the Problem of Identity in the Context of Postmodernity"]. *Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (39): 29–33. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18447>.
4. Demianiuk, Mariia. 2020. "Festyval yak forma kulturno-dozvillievoi dialnosti v misti Khmelnytskomu" ["Festival as a Form of Cultural and Leisure Activity in the City of Khmelnytskyi"]. [https://aphn-journal.in.ua/archive/29\\_2020/part\\_5/11.pdf](https://aphn-journal.in.ua/archive/29_2020/part_5/11.pdf).
5. Dotsenko, Svitlana. 2023. "Vykorystannia impersyvnkh tekhnolohii dlia populyaryzatsii zrazkv tradytsiinoi kultury v umovakh hlobalizatsii" ["Use of Impressive Technologies for Popularizing Samples of Traditional Culture in Globalization Conditions"]. In *Tradytsiina kultura v umovakh hlobalizatsii: Novi vektory rozvytku*. Proceedings of the Scientific-Practical Conference, Kharkiv, 29–30 June 2023. Kharkiv: O. A. Miroshnychenko, 336.
6. Drotianko, Liubov, and Serhii Yahodzynskyi. 2020. "Mizhkulturna komunikatsiia i tolerantnist pered lytsem hlobalnykh zahroz" ["Intercultural Communication and Tolerance in the Face of Global Threats"]. *Visnyk Natsionalnoho aviaitsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (31): 15–21.
7. Kalakura, Yaroslav, Oleh Rafalskyi, and Mykhailo Yurii. 2015. *Ukrainska kultura: Tsyvilizatsiinyi vymir* [Ukrainian Culture: Civilizational Dimension]. Kyiv: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy.
8. Kozlovets, Mykola A. 2009. *Fenomen natsionalnoi identychnosti: Vyklyky hlobalizatsii* [The Phenomenon of National Identity: Challenges of Globalization]. Zhytomyr: Vydavnytstvo ZhDU imeni I. Franka.
9. Krasnopolska, Tetiana. n.d. "Multykulturalizm yak faktor demokratychnoho rozvytku suspilstva" ["Multiculturalism as a Factor of Democratic Development of Society"]. Accessed February 12, 2025. <https://surl.li/ucdtww>.
10. Lytvynova, Larysa. 2019. "Do pytannia naukovoho osmyslennia poniattia komunikatyvnoho prostoru: suchasnyi stan ta analiz kontseptsii" ["On the Scientific Comprehension of the Concept of Communicative Space: Current State and Conceptual Analysis"]. [http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7\\_2019/22.pdf](http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2019/22.pdf).
11. Matiukhina, Oleksandra. 2021. "Komunikatyvnyi prostir ukrainskoi kultury kintsia XIX-pochatku XX stolittia yak faktor rozvytku natsionalnoi samosvidomosti" ["Communicative Space of Ukrainian Culture at the End of the 19th–Beginning of the 20th Century as a Factor in the Development of National Self-Consciousness"]. *Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (33): 122–126.
12. Makhmudov, Ihor. 2024. "Teoriia i praktyka rozvytku ukrainskoho etnodyzainu" ["Theory and Practice of the Development of Ukrainian Ethnodelign"]. In *Etnodyzain u konteksti vidrodzhennia natsionalnoi identychnosti ta yevropeiskoi intehtatsii, Ethnodelign in the Context of National Identity Revival and European Integration*, Vol. 1, 38–40. Poltava: PNPU imeni V. H. Korolenka.
13. Movchan, P. 2015. "Zmist poniattia 'Natsionalna identychnist': Teoretyko-metodolohichniy aspekt" ["The Content of the Concept 'National Identity': Theoretical-Methodological Aspect"]. *Investytsii: Praktyka ta dosvid, Investments: practice and experience* 17: 103–107. <http://www.investplan.com.ua/?n=17&y=2015>.

O. Matyukhina

### NATIONAL IDENTITY AND THE WAYS OF ITS AFFIRMATION IN THE CONTEXT OF MULTICULTURALISM

**Introduction.** The article outlines the key aspects of the development of the national communicative space in contemporary society. Within the context of the current global multicultural society, the formation and maintenance of a communicative space of national culture is a crucial

condition for preserving identity. The affirmation of national identity in the modern globalized world emerges as a response to the challenge of multiculturalism. **The aim** of the study is to conceptualize the communicative space of Ukrainian culture as a means of affirming national identity in both the social and personal dimensions. **Research methods.** To achieve the stated aim, the study employs a cultural-historical methodological approach, along with structural-functional, historical, and logical methods. **Research results.** The intensification of globalization and multiculturalism processes, in turn, stimulates the intensification of processes related to the affirmation of national identity. The article highlights new pathways for affirming national identity, such as festivals, modern communication technologies, and ethnodesign. These enrich the national dimension of the contemporary urban space and contribute to the affirmation of values, categories, and meanings of national culture within the social and individual communicative space. Emphasis is placed on the importance of dialogue with traditional culture and its creative appropriation for the optimal integration of Ukrainian society into globalization processes while preserving its own national identity. **Discussion.** The phenomenon of national identity and the ways of its realization in the context of multiculturalism are analyzed in the works of many domestic and foreign scholars. **Conclusions.** Multiculturalism in the modern world promotes not only cosmopolitanism and the spread of de-nationalized mass culture but also the activation of national self-identification processes. The affirmation and development of national identity are inherent to contemporary Ukrainian society. The foundation of this identity is Ukrainian culture. In the modern world, national communicative space serves as the basis for affirming national social and personal identity amidst the ongoing processes of globalization and multiculturalism.

**Keywords:** multiculturalism, national identity, communicative space, Ukrainian culture, traditional culture.

DOI:

УДК 316.7(045)

Л. І. Мокляк

### КОМУНІКАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИСТЕЦТВА В РЕАЛІЯХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Державний університет «Київський авіаційний інститут»;  
e-mail. kaljalja1947@gmail.com;  
ORCID ID: 009-0003-0272-0992

**Анотація.** У статті здійснюється спроба дослідити комунікативний потенціал мистецтва, його природу, та особливості в сучасній культурі інформаційного суспільства. Визначити і показати роль мистецтва в системі сучасних форм культурної комунікації. В основі дослідницької розвідки лежить діалектичний метод, який використовується на усіх рівнях аналізу для розкриття особливостей мистецтва як системи комунікації. Для досягнення мети автор застосовує соціокультурний та міждисциплінарний методологічний підходи, які дозволяють розглянути проблему в контексті соціально-філософських, естетичних, культурологічних, психологічних концепцій. Теоретичним підґрунтям дослідження стали роботи вітчизняних учених з проблем культури і мистецтва в галузі філософської антропології, філософії культури, етики та естетики. Специфіка художньої комунікації вирізняється своєю можливістю переводити комунікацію на її вищий рівень – спілкування. Спілкування спрямоване завжди на суб'єкт-суб'єктну взаємодію, взаємодію діалогічної відкритості, взаємності, емпатії. Мистецтво як форма духовної культури, специфічна сфера творчої діяльності є водночас унікальною, особливою формою соціальної комунікації. Це - живий, безпосередній, духовно-почуттєвий процес взаємодії та взаємозв'язку творця автора, реципієнта (глядача, слухача, читача), через посередника, яким є художній твір.

**Ключові слова:** діалог, духовність, естетичне, комунікація, культура, мистецтво, спілкування, цінності духовні.

#### Вступ

Перша чверть ХХІ століття відзначилась тектонічними зрушеннями в усіх сферах життєдіяльності сучасної цивілізації. Цей короткий історичний проміжок часу продемонстрував небувалі досягнення наукової і технічної думки. Новітні інформаційні технології, штучний інтелект кардинально вплинули не тільки на такі галузі, як промислове виробництво, сфера послуг, але й на всю систему соціальних відносин – міждержавних, політичних, правових, релігійних, освітніх. Людство з надією пов'язувало успіхи науково-технічного прогресу з прогресивними змінами і самої людини, людської спільноти загалом. Але, як показало сьогодення, створення нових прогресивних технологічних форм буття не обов'язково викликають адекватні прогресивні перетворення самої людини і людської спільноти загалом. Сподівання, що такі трагічні події попереднього століття як світові війни, явища тоталітаризму, масові репресії, геноцид цілих народів, концтабори, тероризм, залишаться в минулому, не справдилися.

Науково-технологічні успіхи цивілізації не подолали колізію між цивілізацією та екзистенцією. Передбачаючи цю тенденцію, на початку нового століття, С. Кримський писав: «Цивілізація робить

людей богами раніше, ніж вони стають гідними статусу людини». Далі мислитель підкреслює: «Людина виявилась розп'ятою між палеолітом свого духовного підпілля та науково-технічним прогресом, який, за висловом А. Ейнштейна, став нагадувати сокиру в руках дикуна. Адже сам гуманізм (як зазначалося на 2-му Ватиканському соборі у 1365 р.) перетворився на спробу замінити релігію Бога, що став людиною, на релігію людини, що оголосила себе Богом» (Кримський 2003, 4).

Екзистенційна напруга не тільки не згасає, але й поглиблюється наростанням глобальних екологічних проблем, пандеміями нових захворювань, руйнуванням міжцивілізаційних комунікативних зв'язків, загрозою термоядерного знищення всього і всіх.

Серед подій, які б мали запам'ятатися сучасній людині за перші двадцять п'ять років нового тисячоліття, навряд чи знайдеться хоч одна чи декілька, які б викликали загальний позитивний відгук у спільноти, гордість і захоплення творчою наснагою Homo sapiens.

На подіумі сучасної історії свої деструктивні прояви демонструє ЗЛО. На перших сторінках книги ХХІ ст. трагічними словами будуть вписані найбільші за кількістю жертв терористичні події 11 вересня 2001 року у Всесвітньо торговельному